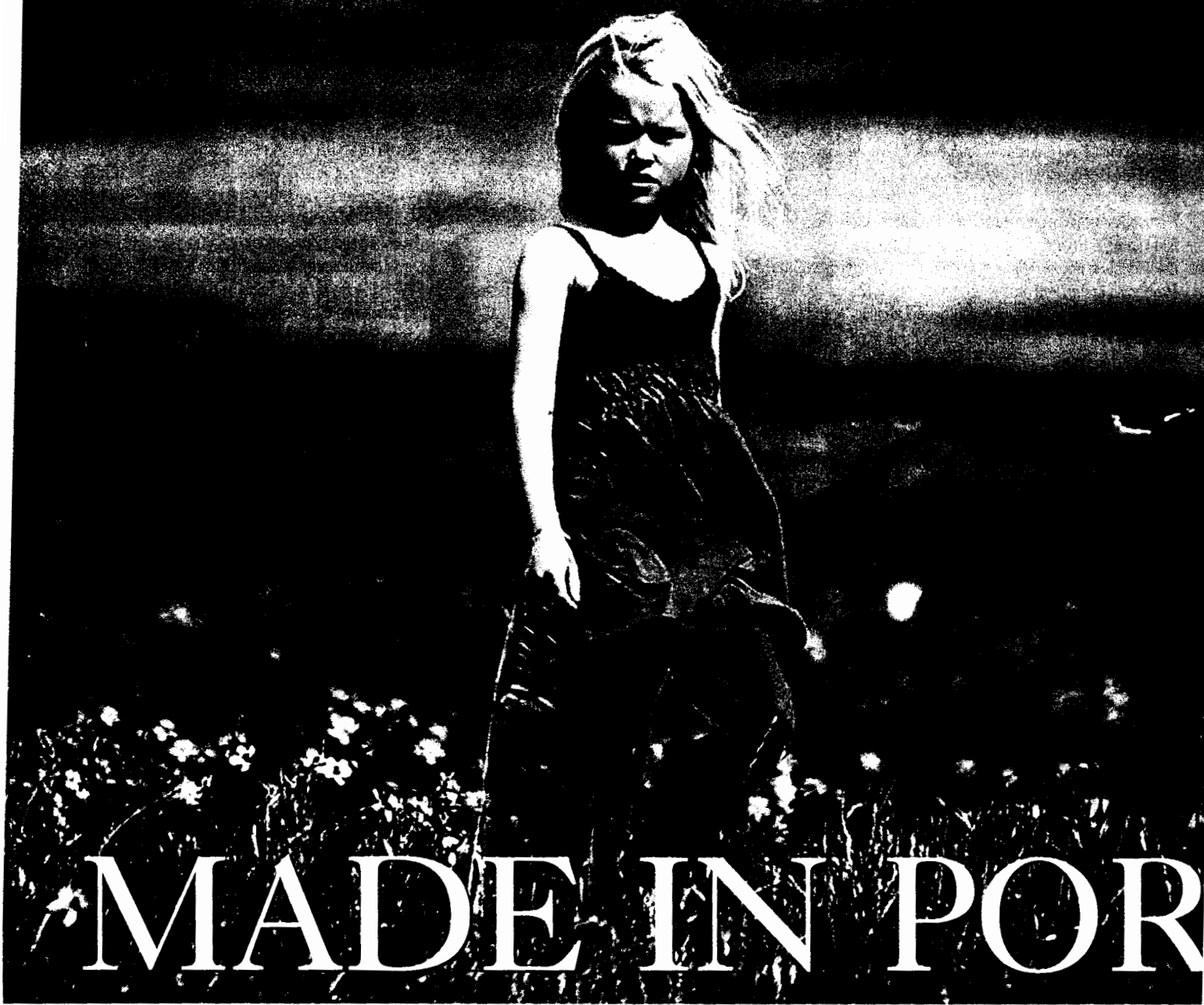

MADE IN POR

Prošle sedmice identificirano je tijelo Muhameda Nuhanovića čiji su posmrtni ostaci ekshumirani iz masovne grobnice u Kamenici. Identifikaciju je potvrdio njegov brat Hasan koji je pismo koje *Dani* objavljuju napisao istoga dana

Piše: **Hasan Nuhanović**

1.

Danas sam identificirao brata po njegovim patikama.

Jesenas mi javili za mater. Našli je, ono što je ostalo od nje, u jednom potoku, selo Jarovlje, dva kilometra od Vlasenice. Ovi Srbi što tu žive bacali četrnaest godina smeće na nju. Nije bila sama. Još šestero su ubili na istom mjestu. Spaljeni. Rekoh, nadam se da su spaljeni nakon što su izdahnuli. Jesenas, isto, odem na sud da vidim Predraga Bastaha Cara. Rekao mi jedan Srbin u Vlasenici, dao mu ja poslije sto maraka, da ih je Car polio benzinom i zapalio. Kad sam ga u sudnici vidio, a sude mu što je klaio devedeset i druge, ne imadoh šta ni vidjeti. Nekakav zakrčljali odbacak. Valjda je cio život čekao svojih pet minuta da bude neko. I dobio ih je devedeset i druge. Pa onda nije bilo muslimana više živih za klanje do pada Srebrenice. Čekao je on više od dvije godine a onda mu opet

zapadoše šaka u mene mati i još neki. Naredbodavac njegov, evo ga radi u Sarajevu, tako mi rekao jedan drugi Srbin, a njemu sam dao tristo maraka.

Pripremiš se da je ukopam ove godine pored oca. Oca identificiraše prije četiri godine, a jedanaest godina nakon smaknuća. Malo više od pola kostiju, kažu, našli. Lubanja smrskana odzada. Ne znade mi reći doktor je li to nakon smrti. Sekundarna grobnica – Čančari 5. Zvornička Kamenica. Trinaest je tu grobnica a sve tijela što su ih četnici, iz primarne grobnice kod Pilice, farma Branjevo, malo prije Dayton, buldožerima zgrnuli, natovarili na kamione i odvezli četrdeset kilometara dalje, tu ih istresli i ponovo zatrpali.

Bilo ih je tu oko hiljadu i pet stotina. Tako kažu oni iz Tribunala. Čitao sam izjavu jednog od krvnika koji kaže: "Nisam više mogao pucati, kažiprst mi bio utrnuo koliko sam ih pobio. Ubijao sam ih satima." Neko im, kaže, bio obećao po pet maraka za svakog muslimana kojeg ubiju tog dana. Reče i da su natjerali vozače autobusa da izađu i ubiju barem nekoliko muslimana kako ne bi poslije nikad o tome pričali. Eto, jadni vozači. Jadan Erdemović što kaže da je morao ubijati ili bi on bio ubijen. Svi su morali, eto, a samo je Mladić kriv jer on je

"Da Bog da da se ovo više nikome nikada ne dogodi."

IGRA NA LIVADI Znao sam da kod Konjević Polja, Nove Kasabe, Glogove, kuda se ide u Srebrenicu, ima masovnih grobnica, da su ih pune livade. I kad sam se tim putem vozio u dane kad je sve cvjetalo, kad se sve zelenilo, ja tu ljepotu nisam vidio. Ja sam samo vidio masovne grobnice koje kriju te livade. Ispod cvijeća ležali su naši očevi i braća, sinovi. Njihove kosti. Vozio sam se pored mjesta gdje žive Srbi – gledam ih kroz prozor i mislim: ko je od njih ubica? Ko je od njih ubica? Godinama je bilo tako. Godinama. A onda, jednog dana, pored puta na livadi za koju sam čuo da krije masovnu grobnicu, igrala se jedna djevojčica. Imala je pet-šest godina. Baš kao moja kćerka. Znao sam da su tu srpske kuće. Trčala je ta djevojčica preko livade. I sve mi se pomiješalo – i žal, i bol, i mržnja. A onda pomislim: jadna djevojčica, kome je ona šta skrivila. Ona i ne zna šta se nalazi ispod te livade, ispod cvijeća. Bi mi žao te male djevojčice koja je izgledala baš kao moja kćerka. Mogle bi se zajedno igrati na livadi

UGAL

to, kažu, sve naredio. I kad uhvate Mladića, jednoga dana, on će reći, kao pravi srpski junak: "Ja preuzimam odgovornost za sve Srbe i za cijeli srpski narod. Samo sam ja kriv, sudite meni a njih sve pustite." I onda ćemo svi, i mi i Srbi i ostali, biti sretni i zadovoljni. Skinut ćemo gaće i izljubit ćemo se. Neće nam više trebati stranci ni za šta.

Prošle godine napraviše im svima kamene nišane, lijepe, bijele. Svi isti, pod konac. Do oca dva prazna mjesta. Čeka on već tri godine svoju majku i svog sina, Muhameda, da ih polegnu kraj njega.

I rekoše mi za majku. Spremih se da je sahranim kod oca ovog 11. jula 2010. A onda me neki dan zovnuše telefonom – kažu imamo podudaranje DNK ali ni smo sto posto sigurni. Rekoše da dođem u Tuzlu. I danas ja odem.

2.

Kupio ja Braci devedeset i pete u proljeće nove patike, Adidaske, preko nekog stranca. Donio ih on iz Beograda kad se vraćao u Srebrenicu s odmore. Nije ih Braco nosio ni mjesec-dva kad se ono sve desilo. Kupio mu ja i Leviske, 501. Imao je to na sebi. Znam tačno i koju je majicu imao na sebi i koju košulju.

I pokaza mi danas doktor fotografije – odjeće. Kaže – nema puno, vrlo malo, ali imaju patike.

Kad je stavio sliku pred mene na sto – ugledam patike, Bracine Adidaske, kao da ih je neki dan skinuo sa sebe. Nisu ni odvezane.

Donese doktor vreću preda me i istrese na jedan karton sve što su na njegovim posmrtnim ostacima našli. I nakon petnaest godina čekanja uzeh Bracine patike u ruke. Pored njih i kaiš, velika metalna toka, i ostaci Leviski. Imaju i čarape, obje.

Tražio sam onu poznatu etiketu od Leviski 501 – kako bi nam i to potvrdilo Bracin identitet. Uzeh u ruke ostatke Bracinih farmerki, nakon petnaest godina. Metalna dugmad. Ostaci od unutrašnjih džepova. Sve od pamuka se raspalo. Nema ga više. Ostala samo sintetika.

Etiketa neka, drugačija, visi čitava, samo malo zaprljana, zapetljana u tim koncima, nitima, ostacima.

Pročitam tražeći znak Leviski. Piše: "Made in Portugal".

Cijeli dan mi pred očima to "Made in Portugal". I cijeli život će mi, mislim, biti to pred očima. Zamržit ću sve što je "Made in Portugal", kao što sam zamrzio Heineken pivo koje su holandski vojnici lokali u Potočarima, u bazi, nepunih sat nakon što su sve muslimane istjerali iz nje – pravo četnicima u ruke. Ili ću možda zavoljeti sve na čemu piše "Made in Portugal", sve što će me, do kraja života, podsjećati na mog ubijenog brata.

3.

Priđe mi, tad, jedan holandski vojnik, malo mlađi, i nudi mi karton piva, i Marlboro. Ja odmahnem glavom. On samo sleže ramenima i ode.

I ja, kao i svi ostali, petnaest godina sam molio Boga da, kad jednom saznamo šta se dogodilo, bude da nisu dugo patili, da nisu umirali u mukama.

Oni su mrtvi već petnaest godina. Te godine neka nova djeca su se rodila. I danas ta djeca imaju petnaest godina. Nekome je 11. jula ove godine petnaesti rođendan.

Ja neću nikada, ničim, učiniti ništa što bi toj djeci ugrozilo budućnost. Neću to ni pomisliti. Da Bog da da se ovo više nikome nikada ne dogodi.

Samo, nema amnestije, jarane. Za krvnike nema amnestije.

4.

Pitaše me žurnalisti puno puta, a neki dan ponovo: koja je moja poruka za buduće generacije. Ja im ispričam kako sam nakon Daytona u autu prolazio kroz istočnu Bosnu tražeći tragove nestalih, ubijenih. Znao sam da kod Konjević Polja, Nove Kasabe, Glogove, kuda se ide u Srebrenicu, ima masovnih grobnica, da su ih pune livade. I kad sam se tim putem vozio u dane kad je sve cvjetalo, kad se sve zelenilo, ja tu ljepotu nisam vidio. Ja sam samo vidio masovne grobnice koje kriju te livade. Ispod cvijeća ležali su naši očevi i braća, sinovi. Njihove kosti.

Vozio sam se pored mjesta gdje žive Srbi – gledam ih kroz prozor i mislim: ko je od njih ubica? Ko je od njih ubica?

Godinama je bilo tako. Godinama. A onda, jednog dana, pored puta na livadi za koju sam čuo da krije masovnu grobnicu, igrala se jedna djevojčica. Imala je pet-šest godina. Baš kao moja kćerka. Znao sam da su tu srpske kuće.

Trčala je ta djevojčica preko livade. I sve mi se pomiješalo – i žal, i bol, i mržnja.

A onda pomislim: jadna djevojčica, kome je ona šta skrivila. Ona i ne zna šta se nalazi ispod te livade, ispod cvijeća. Bi mi žao te male djevojčice koja je izgledala baš kao moja kćerka. Mogle bi se zajedno igrati na livadi – pomislim.

I poželim da ta djevojčica i moja kćerka nikada ne dožive ono što smo mi doživjeli. Nikada. One zaslužuju ljepšu budućnost. Eto to sam rekao tim žurnalistima. Ovi posljednji su bili iz Beograda.

I eto, potvrdi mi doktor Kešetović – bit će spremni posmrtni ostaci moga brata za dženazu ovog 11. jula. Isto kao da se Braco javio u posljednji čas da bude sahranjen zajedno s majkom, pored oca koji ih čeka u Potočarima.

I tako će, konačno, moj otac, ubijen u Pilici, ekshumiran u Kamenici, moj brat ubijen u Pilici, ekshumiran u Kamenici, i moja majka, ubijena u Vlasenici, ekshumirana iz potoka ispod smeća, ležati jedno do drugoga u Potočarima. ■

nema amnestije, jarane. Za krvnike nema amnestije"